

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12
2023

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinnbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Muharrir:

Qurbanov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kwon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyatni rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lif, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinnbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlis qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinnbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinnbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi,

O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаевна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноярова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullahayeva Sharbat, Abdullahayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogl	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиева	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'rjal Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoira Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashuvning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farkod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modellashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilfuza Samarova	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abduxamid Abdumalikovich	
Urban farming	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

MUNDARIJA CODERJANI

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug‘aniyev Abdulaziz Alisher o‘g‘li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector.....	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar.....	170
Kurbanov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma’mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o‘g‘li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways.....	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogl	
O‘zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba’zi mulohazalar (Qozog‘iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O‘zbekistonning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o’tish yo‘nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o‘g‘li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукоров Шерзод Шавкат уgli	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari.....	211
Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste’molchilar xulq-atvoriga ta’sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Kudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Sayfullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbanov A. U.	
Korxonalarda pul mablag‘lari auditini takomillashtirish yo’llari.....	254
Karamatova Noiba Xusnitdinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o‘ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko’rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbasxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to-qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatoval Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog‘liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o‘g‘li	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'naliishlari.....	313
Bekmurodov Abbas Amiriddinovich	
Agroklasterlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilhomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расурова Ш. Х.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодовоощной продукции в Узбекистане.....	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуридин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмираев Эльбек Баҳтиеровиҷ	
Smart-shartnomalar – raqamlı marketingning zamonaliviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyoxonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamlı iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maximovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	456
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	462
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki Omonov Sardor O'Imasovich	466
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	472
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari Sadikova Muslima Alisher qizi	478
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari Sabirova Zaynab Qadambayevna	483
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию Режаббаев Сарвар Умархонович	488
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	491
Milli kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili Otaxonova Shohyora	497
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari Qobilova Shaxnoza	502
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerdan foydalanish holatining statistik tahlili Sharifi Abdul Fatah	505
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	512
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	518
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari Usmanov Iliom Achilovich	523
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	527
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar Xujaxonova Sitora Baxtiyor qizi	532
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish Xalimov Shaxboz Xalimovich	537
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida) Vaisov Dilshod Ibodullayevich	542
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari Usmonova D. I.	549
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	555
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy Zakhidov Nodir Umidjanovich	559
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli Yusupov Fayzulla Yakubovich	563
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	567
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar Sultonov B. A.	571
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes Saidakhmedov Islomjon Ulibekovich	575
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана Хамракурова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	580
Тенденции развития жилищного строительства Алиева Зилола Маматвалиевна	585
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	589

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dulfuz Axtatova	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаҳанова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Baro Axmadowna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalg qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Durmankov Akmal Shaimardanovich	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharafat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Shereli Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ułomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Karimova Aziiza Mahomadrizoewna	
Sanoat salohiyati va omillar unumdarligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdukarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Kodirov Bobur	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofiddinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli.....	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari.....	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderryting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Nasirov Dilshod Farhodovich	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшо Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rta sidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralalar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере Российской Федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati.....	787
Hakimov Hakimjon	
Intellektual mulkni boshqarish jarayonlarni o'rganishning nazariy muammolari	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoibergiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimini yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Kudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEBEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoira Azimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamlı texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalg qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaeva	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish	
va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyiҳalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Oblomuradov Narzullo Naimovich, Shavkatov Navruzbek Shavkatovich	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarova	
"Yashil iqtisodiyot" ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadreddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsyalarni jalg etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati.....	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Komidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyekti sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalar faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari	991
Baxriev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish	
va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusnitdinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmi rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutlibovich	
Strategik boshqaruvin hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyeva	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarning xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов	1031
Тула Нодирбек Баходир угули	
Инновационные технологии в сфере страхование.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloq qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foya solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budget tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlari	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarning kreditlash amaliyotini takomillashtirish	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashev Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана	1116
Икромова Ханифа Одиловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarning huquqiy maqomi va ularni isloq qilishning istiqbollari....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish	1146
Umarov Abdulquddus Abdilqatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Kolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishing asosiy ko'rsatkichlari.....	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choraları	1181
Xamraulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati.....	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budget mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'llim sifatini ta'minlash oliv ta'llim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.....	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish.....	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishing manbalari va yo'llari.....	1232
Raxmanov Ilhom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari.....	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari.....	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiropi va ahamiyati.....	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi.....	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	1286
Mamatqulov Omonulla Mamayusupov	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами.....	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

SANOAT KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY- AMALIY ASOSLARI

Xursandov Komiljon Maxmatkulovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Iqtisodiyot fakulteti dekan
o'rinnbosari

Annotatsiya: Maqolada sanoat korxonalari samaradorligini yanada oshirishga to'sqinlik qilayotgan muammolar tahlil qilinadi va ularga yechimlar beriladi. Jahondagi bir nechta sanoat korxonalarini tuzilmalari tahlil qilinadi va ularning asosiy belgilari e'tirof etiladi. Strategik maqsadlar aniqlanadi hamda ularning kutilayotgan natijalari o'rganilib chiqiladi. Maqola muallif tomonidan yaratilgan bir qancha jadvallarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, sanoat, korxona, samaradorlik, mamlakat, resurs, mehnat, muAmmo yechim, barqarorlik, ishlab chiqarish, raqobatbardosh, tadbirkorlik, ish haqi, rivojlantirish.

Abstract: The article analyzes the problems that prevent industrial enterprises from further increasing their efficiency and suggests ways to solve them. The structures of a number of industrial enterprises in the world are analyzed and their main features are identified. Strategic goals are defined and their expected results are studied. The article contains several tables created by the author.

Key words: globalization, industry, enterprise, efficiency, country, resource, labor, problem, solution, stability, production, competitiveness, entrepreneurship, salary, development.

Аннотация: В статье анализируются проблемы, которые мешают промышленным предприятиям в дальнейшем повышать свою эффективность, и предлагаются пути их решения. Проанализированы структуры ряда промышленных предприятий мира и выявлены их основные особенности. Определяются стратегические цели и изучаются их ожидаемые результаты. Статья содержит несколько таблиц, созданных автором.

Ключевые слова: глобализация, промышленность, предприятие, эффективность, страна, ресурс, труд, проблема, решение, стабильность, производство, конкурентоспособность, предпринимательство, зарплата, развитие.

KIRISH

Jahonda yuz berayotgan globallashuv jarayonlarida mamlakatlar mintaqalarini izchil ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ahamiyati, shu bilan birga, mintaqa sanoat korxonalarining samaradorligini qo'shimcha qiymat zanjirini takomillashtirish asosida oshirish tobora ortib bormoqda. Rivojlangan va taraqqiy etayotgan davlatlarning yirik mintaqaviy markazlari hissasiga jahon YIMning 75 foizi, eksportning 58 foizi, investitsiyalarning 76 foizi to'g'ri kelmoqda¹. Bu esa mintaqalardan iqtisodiy tizimni yanada samarali rivojlantirish bo'yicha optimal usullarni izlashni talab etmoqda.

Jahon amaliyotida sanoat korxonalarining samaradorligini qo'shimcha qiymat zanjirini takomillashtirish asosida oshirish bo'yicha bir qator muammolarning ilmiy yechimini ta'minlash yuzasidan maqsadli ilmiy izlanishlar tashkil qilingan bo'lib, jumladan, mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, mintaqalar raqobatbardoshligini oshirish, izchil iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, bu jarayonni optimal boshqarish va tartibga solishni takomillashtirish, sohaning iqtisodiy rivojlanishini prognozlashning usullarini va ularni tatbiq etishning asosiy prinsiplarini ishlab chiqish, mintaqa iqtisodiy tizimini ustuvor yo'nalishlarini optimal tartibga solishni ko'p omilli iqtisodiy matematik modellari ishlab chiqish mexanizmlarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor munosabatlari sharoitida mamlakat yoki bir necha mamlakatning ko'p yoki kam bir xildagi tabiiy sharoitga ega bo'lgan moddiy va ijtimoiy texnik ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmalar kompleksi hamda ijti-

¹ Yevropa Ittifoqi, NAFTA va ATES tarkibiga kiruvchi mintaqalar ulushi. Manba: 2020-yil uchun Jahon banki ma'lumotlari. Elektron manba: // databank.worldbank.org (manbadan foydalanigan sana: 07.11.2020-y).

moiy siyosiy sharoitining o'ziga xosligi bilan ajralib turuvchi ma'lum mintaqalar qo'shilmasi sifatidagi tushuncha tarzida keng tarqalgan. Bu yerda mintaqaning iqtisodiy tizimiga urg'u berilmagan, bizning nazarimizda, bu jiddiy kamchilik hisoblanadi:

- sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning quyidagi tamoyillariga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq;
- sanoat korxonalarining balanslashgan strukturasi shakllanishi uchun sharoitlar yaratish;
- mineral xom ashyo resurslariga boy mintaqalarda xom ashyoni kompleks qayta ishlashdan undan yuqori texnologiyalarni joriy etish asosida yangi mahsulotlar ishlab chiqarishgacha bo'lgan sikllarni o'z ichiga oluvchi investitsion loyihalarni amalga oshirish;
- tarmoqni kompleks rivojlantirish sharoitida sanoat korxonalari samaradorligini oshirish;
- respublikaning ko'pgina mintaqalari qishloq xo'jaligiga ixtisoslashganligi mavjud ishlab chiqarish kuchlarini va zamonaviy texnologiyalardan foydalanib ishlovchi yangi qayta ishlab chiqaruvchi korxonalar sonini ko'paytirishni ko'zlaydi.

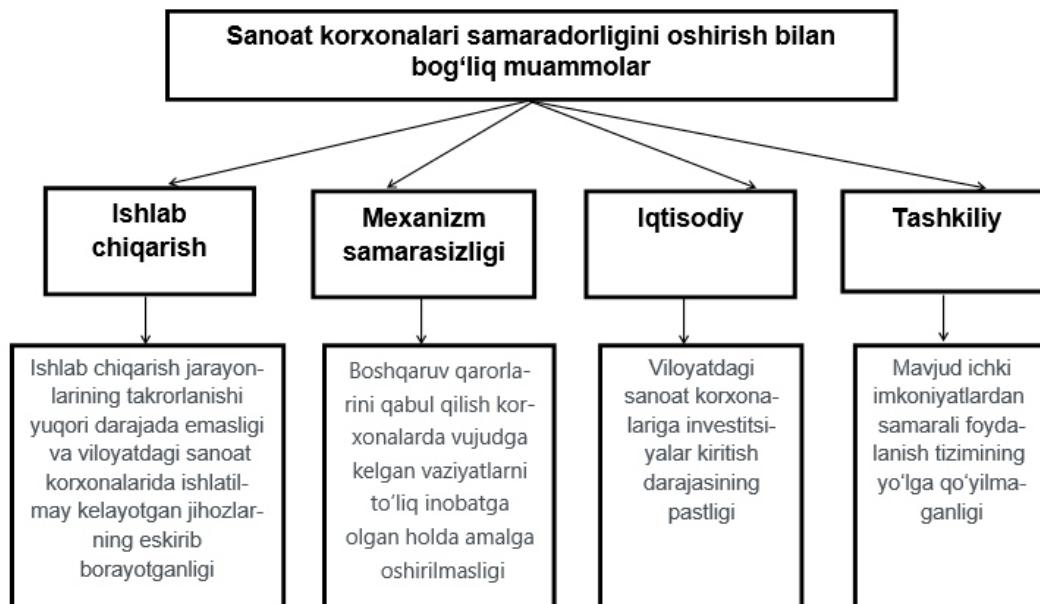
Mamlakat iqtisodiyoti uchta asosiy tamoyil foydalanishga asoslanishi kerak: birinchidan, mintaqaga aholisi talablarini shakllanayotgan bozorlarning ahvoli va dinamikasini, davlat va alohida ishlab chiqarish subyektlari talablarini sinchiklab hisoblay olish; ikkinchidan, mintaqalar ichki va tashqi omillarga iqtisodiyot strukturaliga maksimal darajada muvofiqlashish uchun sharoit yaratish; uchinchidan, mintaqaga manfaatlarini faol to'la qondirish.

Shu bilan bir qatorda, maqsadli dasturlar mamlakatning tizimli va kompleks rivojlanishlari mintaqaga iqtisodiyotining eng zarur muammolarini hal qilish uchun amaliy natija beradigan mexanizm ham hisoblanadi. Ular mintaqaga iqtisodiy jarayonlarini oqilona boshqarish asosida samaradorli va uzoq muddatli mintaqqa iqtisodiy siyosatini ta'minlashning o'zgaruvchan vositalarini o'zlarida aks ettiradilar. Ularning mintaqaga rivojlanish dasturining strategik maqsadlari quyidagilar hisoblanadi:

- moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va boshqarishni optimal tartibga solish sifatini oshirish;
- mintaqaning ijtimoiy va iqtisodiy sohalarini rivojlantirish;
- maqbul ekologik vaziyatga erishish;
- raqobatbardoshligini oshirish;
- ijtimoiy sohadagi muammolarni hal qilish uchun sharoit yaratish maqsadlarida iqtisodiyot strukturalarini sifatli transformatsiyalash uchun mintaqaga iqtisodiy resurslarini konsentratsiyalash.

Sanoat korxonalari samaradorligini oshirish yo'nalishlaridan biri tarmoqda mavjud xom ashyodan samarali foydalanish hisoblanadi. Xom ashyo – qazib olish yoki ishlab chiqarish uchun ma'lum darajada mehnat sarflangan va shu mehnat natijasida ma'lum qadar o'zgargan mehnat buyumiga aytildi. Xom ashyo asosiy va yordamchi materiallarga bo'linadi². Asosiy xom ashyo – tayyor mahsulotning moddiy asosini tashkil qiluvchi mehnat buyumidir. Tayyor mahsulot tarkibiga kiruvchi yoki asosiy xom ashyoni qayta ishlashga zarur sharoit yaratib beruvchi qolgan barcha mehnat buyumlari yordamchi materiallar hisoblanadi.

Sanoat korxonalari samaradorligini oshirish resurs tejamkorligini oshirish va ulardan to'liq foydalanish bilan bog'liq.

1-rasm: Sanoat korxonalari samaradorligini oshirish bilan bog'liq muammolar

² Ortiqov.A. Sanoat iqtisodiyoti. Darslik.-T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2018. -215 b.

Sanoat korxonalarida mayjud ishlab chiqarish quvvatidan to'liq foydalana olmaslik asosiy muammo hisoblanadi. Bu muammolarni bartaraf etish mayjud resurslardan foydalanish darajasini oshirish va sanoat korxonalar samarali faoliyatini yuritishini ta'minlash muhim hisoblanadi. Sanoat korxonalar samaradorligini oshirish bo'yicha amalga oshiriladigan tadbirlar rejasid quyidagilardan iborat bo'lishi lozim:

1. Sanoat korxonalarining ichki va tashqi imkoniyatlari aniqlash;
2. Mayjud imkoniyatlardan foydalanish darajasini aniqlash;
3. Korxonalarining resurslaridan samarali foydalanish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish;
4. Ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalarni amalga oshirish.

Shuningdek, mintaqaga sanoat korxonalar samaradorligini oshirish bo'yicha bir qator muammolar ham mayjud bo'lib, ular sanoat korxonalarining faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar bilan bog'langan (1-rasmida).

Sanoat korxonalarining ichki imkoniyatlardan foydalanish darajasi $y_{pred} \leq 0,25$ bo'lganda, korxona o'z faoliyatini davom ettira olmaydi. Ichki imkoniyatlardan foydalanish darajasi $y_{pred} = 0,75 - 10$ ga teng bo'lganda, korxonaning faoliyati yuqori barqarorlik darajasi, foydaning o'sib borishi, xarajatlarning optimalligi va faoliyat samaradorligining maksimal ko'rsatkichlarini ifodalaydi (1-jadval).

1-jadval: Sanoat korxonalarining ichki imkoniyatlardan foydalanish darajasi holatlarining asosiy belgilari³

Qiymati	Holatlarning asosiy belgilari
0,75-1,0	korxonada ichki imkoniyatlardan foydalanishning yuqori darajasi; korxonadagi iqtisodiy va ijtimoiy vaziyatning barqarorligi; ishlab chiqarishning minimal darajadagi qo'shimcha xarajatlari; oxirgi mahsulotni ishlab chiqarishgacha bo'lgan minimal yo'qotishlar; yuqori darajadagi foyda.
0,5-0,75	ishlab chiqarishda qo'shimcha xarajatlarning o'sishi va yo'qotishlarning mavjud bo'lishi; ichki imkoniyatlardan foydalanishning o'ttacha darajasi; korxonaning raqobatbardoshligi; mahsulotning sifat ko'rsatkichlarini ta'minlashda barqarorlikning o'ttacha darajasi; iqtisodiy va ijtimoiy vaziyat barqarorligining o'ttacha darajasi.
0,25-0,5	ishlab chiqarishda xarajatlар ko'payishi va yo'qotishlarning bo'lishi; korxonada ichki imkoniyatlardan foydalanishning past darajasi; korxonaning raqobatbardoshlik darajasi pastligi; mahsulot sifat ko'rsatkichlarining past darajasi; iqtisodiy va ijtimoiy vaziyat barqarorligining past darajasi.

$y_{pred} \geq 0,5$ bo'lganda, korxonalar o'z ichki imkoniyatlardan samarali foydalanishda investitsiyalar kiritish, texnologiyalarni takomillashtirish, mahsulot sifatini nazorat qilish, mahsulotning foydalilik darajasini oshirish va xarajatlarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Yuqorida uslubiyot bo'yicha mamlakatimiz hududlaridagi sanoat korxonalarida ichki imkoniyatlardan foydalanishni baholash korxonalarda ichki zaxiralar va omillardan foydalanish bo'yicha kerakli xulosalar chiqarish, ularni samarali sarflash bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Sanoat korxonalarida ichki imkoniyatlardan samarali foydalanishning sanoat tarmoqlari rivojlanishiga ta'sirini o'rganish, ularni iqtisodiy asoslash dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Sanoat korxonalar samaradorligini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u bir qator iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal qiladi va quyidagilarni amalga oshirishni talab etadi:

- sanoat korxonalarining mahsulot ishlab chiqarish jarayonida uy xo'jaliklarining ichki imkoniyatlardan ko'proq foydalanish;
- aholini ish bilan taminlanlash, uning nofaol qismini ishlab chiqarish faoliyatiga jalb etish va shu asosida aholi daromadlarini oshirib, turmush darajasini yaxshilash;
- bevosita sanoat korxonalarida mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan xodimlar bilan bir qatorda kasanachilik bilan band bo'lgan aholining ham ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish;
- kasanachilik mehnatidan foydalanib, butlovchi qismlar, tayyor mahsulotlarning ayrim turlarini ishlab chiqarish va xizmatlarni tashkil qilish evaziga yirik sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish.

A. Dubinovskiy charm mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning ballik baholash tizimini ishlab chiqqan (2-jadval).

³ Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

2-jadval: Sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini oshirish chora-tadbirlari⁴

No	Chora-tadbir nomi	Reyting bali
1.	Korxonalarga ilmiy-texnik firmalar xizmat ko'rsatishi usuliga o'tish	3,2
2.	Mamlakatda investitsion iqlimni tubdan yaxshilash	4,0
3.	Korxonalarni yuksak malakali kadrlar bilan to'ldirish	4,5
4.	Davlatning proteksionizm siyosati	5,0
5.	Xorij firmalari bilan qo'shma korxonalar yaratish	5,4
6.	Ishlab chiqarishni tashkil etishni takomillashtirish	6,0
7.	Sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishda zarur bo'lgan yordamchi materiallarni mahalliyashtirish darajasini oshirish	6,1
8.	Sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan kimyoviy materiallarni oshirish ular bilan ta'minlovchi alohida xizmat ko'rsatish firmalarini ochish	6,2
9.	Korxonalarning mahsulotlari ishlab chiqarish va poyabzal sotish bo'yicha xorijiy savdo uylarini tashkil etish	6,5
10.	Korxona imidjini shakllantirish	7,5

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rindaniki, A. Dubinovskiy mahsulotlar ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlash imkonini beradigan muhim ko'rsatkichlar tizimi asosida ballik baholash tartibini ishlab chiqqan. Ammo A. Dubinovskiy inflyatsiya, devalvatsiya, import bilan bog'liq bo'lgan ko'rsatkichlarni baholash tizimiga kiritmagan.

Sanoat korxonalari samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi tadbirlarni amalga oshirishni taklif etamiz:

- sanoat korxonalarida ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish;
- sanoat korxonalarining mahsulotlarini bozordagi ulushini oshirish lozim;
- kuzatuvlar va statistik ma'lumotlar asosida sanoat korxonalarida mahsulot ishlab chiqarishning doimiy tahvilini olib borish zarur;
- sanoat korxonalarida mahsulot ishlab chiqarishning barqarorligi va davomiyligini ta'minlash kerak;
- sanoat korxonalarida ishchilar kasbiy mahoratini oshirish zarur;
- sanoat korxonalariga kiritiladigan investitsiyalar hajmini ko'paytirish lozim;
- sanoat korxonalarida innovatsion mahsulotlarning ulushini oshirish kerak;
- axborot texnologiyalarini ishlab chiqarish jarayonlariga keng joriy etish lozim va boshqalar.

O. G. Tashiyanning fikriga ko'ra, muayyan mahsulotni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishning maqsadga muvofiq yoki yo'qligi to'g'risidagi savolni yechish uchun o'sha mahsulot raqobatbardoshligi ko'rsatkichlарini e'tiborga olishning o'zi yetarli emas, shuningdek, korxona o'z moliyaviy holatini ham hisobga olishi kerak⁵. Korxonaning moliyaviy holatini esa quyidagilar xarakterlaydi:

- tadbirkorlik faoliyati ko'rsatkichlari;
- tadbirkorlik faoliyati moliyaviy natijalarining narxlar va xarajatlar tarkibining o'zgarishiga ta'sirchanligi;
- tadbirkorlik faoliyati rentabelligi;
- eng yuqori foyda olish darajasi.

Bunda boshqa mahsulotlarni ishlab chiqarishda bo'lgani kabi charm ishlab chiqaruvchilar uchun quyidagi asosiy savollarga javob olish muhim ahamiyatga ega:

- muayyan foyda olish uchun qancha hajmdagi mahsulotni va qanday narxda sotish kerak;
- daromad va xarajatlar nisbati qanday;
- tijorat faoliyatidagi moliyaviy va tadbirkorlik riski qay darajada.

4 Дубиновский А. М. Стратегия развития предприятий кожевенной промышленности. Авторе. дисс. на соиск. уч. ст. к.э.н. – Нижний Новгород, 2016. – 23 с.

5 Основы маркетинга. Учебное пособие. Институт маркетинга. Международная бизнес-школа. MIM-R 005 306 001 X, с.58-59.

Sanoat sohasida tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri sohada oilaviy tadbirkorlikniyo'lga qo'yish hisoblanadi. Sanoat sohasida oilaviy tadbirkorlikning yo'lga qo'yilishi sanoatdagи mehnat jarayonlarining mazmuni o'zgarishiga olib keladi. Sanoat sohasidagi oilaviy tadbirkorlikda ish vaqtı aniq belgilab berilmaydi, oila a'zolari kunning istalgan vaqtida ishlashi yoki dam olishi mumkin. Oilaviy biznesda ishlovchilar soni chegarasi yoki oiladagi ishlovchilar yoshini belgilab bo'lmaydi. Sanoat sohasida oilaviy biznes rivojlanishi bilan ish haqining mazmuni ham o'zgaradi. Oilaviy biznesda faoliyat yurituvchilar oylik maosh olmasdan, oilaning umumiy daromadidan foydalanadi. Shuningdek, oilaviy biznes sanoatni rivojlantirish uchun aholining pul mablag'larini jalgab etishning muhim omili hisoblanadi.

Sanoat tarmoqlarini ichki imkoniyatlardan samarali foydalanish asosida rivojlantirishda mehnat unumdarligi va ish haqi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Sanoat korxonalarida mehnat unumdarligi va ish haqi o'rtasidagi bog'liqlik to'g'risidagi nazariyalar turli ilmiy maktablar namoyandalari tomonidan o'rganilgan. Bu to'g'risida ko'pchilik olimlar "har kim o'z qilgan mehnatiga yarasha rag'batlantirilishi zarur", deb hisoblaydi. T. Edison boshchiligidagi bir guruh olimlar ish haqi mehnatning aqliy yoki ijodiy faoliyat bilan bog'liqligiga asoslanishi lozim degan fikrni ilgari surganlar. A. Marshall mehnatga haq to'lash mehnatning cheklangan unumdarligi prinsipi asosida yo'lga qo'yilishi lozim, deb hisoblaydi. Ular ba'zi qiyin mehnat turlari uchun ish haqi to'lashda ishlab chiqarish natijalarini inobatga olib bo'lmashagini aytadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Muxtasar qilib aytganda, sanoat korxonalari samaradorligini oshirish bo'yicha xom ashyoning ahamiyatlilik va xarajatlarning minimal qiymatini aniq hisob-kitoblar asosida aniqlab, resurslardan samarali foydalanish yo'llarini ishlab chiqish mintaqaga sanoat korxonalarining samaradorligi oshishini imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, sanoat korxonalarida ishlab chiqarish texnologiyalarini yangilashda texnologiyalarni almashtirishning afzallik ko'satkichi va mutaxassislar fikri kelishuvchanligi yoki konkordatsiya koeffitsiyentini hisoblab chiqilishi mintaqaga sanoat korxonalarida ishlab chiqarish texnologiyalarini samarali almashtirish, sanoat korxonalarida innovatsion guruuhlar tashkil etilib, uning asosida sanoat korxonalarini rivojlantirish tadbirlari olib borilsa, sanoat korxonalarini rivojlantirish imkoniyatlari oshadi va ularda mavjud muammolarni bartaraf etish yo'llarini aniqlash imkoniyati yaratiladi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yevropa Ittifoqi, NAFTA va ATES tarkibiga kiruvchi mintaqalar ulushi. Manba: 2020-yil uchun Jahon banki ma'lumotlari. Elektron manba: // databank.worldbank.org (manbadan foydalanigan sana: 07.11.2020-y).
2. Ortigov.A. Sanoat iqtisodiyoti. Darslik. – T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2018. – 215 b.
3. Sodiqov A. O'zbekistonda sanoat rivojlanishining tendensiya va istiqbollari. "Sanoat tarmoqlarining innovatsion rivojlanishi: muammo va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. I jild. –T., 2013. 10-b.
4. Chang H. J., Lin J. Should Industrial Policy in Developing Countries conform Comparative Advantage or Defy it? A debate between Justin Lin and Ha-Joon Chang // Development Policy Review. 2009. No. 27(5).
5. UNIDO. Industrial Development Report 2018. Demand for Manufacturing: Driving Inclusive and Sustainable Industrial Development. Vienna, Austria. –2017. p. 201-205.
6. <http://www.gov.uz> – O'zbekiston Respublikasi hukumatining rasmiy sayti.
7. <http://www.stat.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy sayti.
8. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari rasmiy bazasi.

Yashi

IQTISODIYOT
va
TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

E-mail: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

